

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ГРЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ**

ГРЕЦЬКИЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

**За загальною редакцією
Юлії Лабєцької**

**Маріуполь
МДУ
2021**

5.10 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΡΟΥΜΕΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η ρουμείκη λογοτεχνία είναι η λογοτεχνία των Ελλήνων Ρουμέων της Ουκρανίας γραμμένη στα Ρουμέικα¹. Η ρουμείκη λογοτεχνία διαμορφώθηκε και αναπτύχθηκε στο σύντομο διάστημα μεταξύ του β' μισού του 19^{ου} – αρχών του 21^{ου} αιώνα. Έχει στενή σχέση με τη ρουμείκη λαϊκή προφορική παράδοση επηρεασμένη από τους πολιτισμούς με τους οποίους οι Έλληνες Ρουμέοι ήρθαν σε επαφή πρώτα στην Κριμαία (τον κριμαιοταταρικό πολιτισμό), και έπειτα, μετά από τη μετοίκησή τους το 1778, στην Αζοφική (τον ουκρανικό και το ρωσικό πολιτισμό). Είναι σημαντικό να διερευνηθούν οι βασικές τάσεις της ανάπτυξης της λογοτεχνικής και της προφορικής δημιουργίας μιας μικρής εθνοτικής ομάδας που η ιστορία της γραπτής παράδοσής της δεν ξεπερνά μια εκατονταετία και η οποία χρειάζεται να αντιμετωπίσει τις τάσεις συρρίκνωσης όλων των εκδηλώσεων του εθνικού στοιχείου στο πλαίσιο των ενοποιητικών τάσεων της παγκοσμιοποίησης.

Ο στόχος του άρθρου είναι να γίνει σύντομη επισκόπηση του σώματος των έργων της ρουμείκης επώνυμης και λαϊκής λογοτεχνίας. Οι επιμέρους στόχοι είναι η περιοδοποίηση της ρουμείκης λογοτεχνίας και η επισήμανση των καλλιεργούμενων λογοτεχνικών ειδών της, καθώς και η επισκόπηση των τελευταίων δημοσιεύσεων των έργων των Ρουμέων λογοτεχνών.

Τελευταία έχουν εμφανιστεί σκόρπιες έρευνες οι οποίες διαφωτίζουν ορισμένες πτυχές της ανάπτυξης της ρουμείκης επώνυμης και λαϊκής λογοτεχνίας, ορισμένες περιόδους της ανάπτυξής της ή και ορισμένα είδη της. Στο βιβλίο των Κ. Μπαλαμπάνωφ και Σ. Παχόμενκο [3] γίνεται αναφορά στη λογοτεχνική δημιουργία των Ελλήνων της Αζοφικής της περιόδου από το β' μισό του 20^{ου} αιώνα έως την πρώτη πενταετία του 21^{ου} αιώνα υπό το φως των βασικών τάσεων του εθνοπολιτιστικού και δημόσιου βίου της συγκεκριμένης κοινότητας. Στη μελέτη της Κ. Σαρνταριάν [54] διαφωτίζονται οι ιδιαιτερότητες της ποιητικής δημιουργίας των Ελλήνων της Αζοφικής στο πλαίσιο της ουκρανικής λογοτεχνίας του 20^{ου} αιώνα. Επίσης έχει γίνει η ανάλυση του είδους του ρουμείκου παραμυθιού ως προς την καταγωγή του και τις σχέσεις με την ελληνική παραμυθιακή παράδοση [89]. Οι ιδιαιτερότητες της ρουμείκης μεταφρασμένης λογοτεχνίας έχουν εξεταστεί σε ξεχωριστή μελέτη [40], ενώ οι μεταφράσεις στα Ρουμέικα των έργων του Α. Τσέχοφ από τον Γ. Κωστοπράβ έχουν αναλυθεί σε βάθος στη μονογραφία της Αι. Παππού-Ζουραβλιόβα [94]. Μια αξιόλογη βιβλιογραφική πηγή αποτελεί το έργο του Σ. Καλογέρωφ [28] στο οποίο, μεταξύ άλλων, υπάρχουν πληροφορίες για δυσεύρετες εκδόσεις των έργων της ρουμείκης λογοτεχνίας. Στη δραστηριότητα του πρώτου ρουμείκου εκδοτικού «Δονμπάς» αναφέρονται στις μελέτες τους ο Βλ. Αγτζήδης [78] και ο Α. Καρπόζηλος [29]. Οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της λογοτεχνίας στις διαλέκτους διαφωτίζονται στο άρθρο του Μ. Κισίλιερ [88], ο οποίος διαπιστώνει την διακοπή της εξέλιξης της ρουμείκης λογοτεχνίας μετά τον θάνατο του θεμελιωτή της (του Γ. Κωστοπράβ) και

---

¹ Νεοελληνικά ιδιώματα που οι διάφοροι μελετητές τα ονομάζουν «Ελληνικά ιδιώματα της Μαριούπολης» (Chernishova 1958), «Ταυρορωμαίικα ιδιώματα της Νότιας Ουκρανίας» (Zhuravliova 1982), «Κριμαιοαζοφική διάλεκτος» (Χρίστου 2007), «Ρουμείκη γλώσσα» (Bieletsky 1964, Kisilier 2006) κ.ά. Τα Ρουμέικα παρουσιάζονται σε μορφή πέντε βασικών ιδιωμάτων, αλλά ως βάση της επώνυμης ρουμείκης λογοτεχνίας χρησιμοποιήθηκαν κυρίως το ιδίωμα του χωριού Σαρτανά και εν μέρει του χωριού Μάλι Γιανισόλ.

ισχυρίζεται ότι τους λίγους σημερινούς Ρουμέους ποιητές δεν διαβάζει κανείς². Είναι φανερό λοιπόν ότι προς το παρόν η ρουμείκη λογοτεχνία δεν έχει μελετηθεί στο σύνολό της, ούτε έχουν σκιαγραφηθεί οι περίοδοι και οι τάσεις της ανάπτυξής της.

Κατά την δική μας άποψη, η ρουμείκη λογοτεχνία έχει αναπτυχθεί σημαντικά μέσα σε μια εκατονταετία και παρ' όλα τα αντικειμενικά εμπόδια και δυσμενείς προγνώσεις παραμένει ζωντανή. Χρειάζεται να γίνει μια γενική επισκόπηση των δημοσιευμένων έργων της ρουμείκης επώνυμης και λαϊκής λογοτεχνίας καθώς και των ειδών της, συνεισφέροντας μ' αυτόν τον τρόπο στην διαφώτιση του θέματος της ανάπτυξης της λογοτεχνίας μικρών εθνοτήτων στη νεότερη εποχή.

Αναλύοντας την ιστορία της ρουμείκης λογοτεχνίας μπορεί να ξεχωρίσει κανείς τις εξής περιόδους:

α. δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα – δεκαετία του 1920.

β. δεκαετία του 1930 (έως το 1937).

γ. δεκαετία του 1960 – δεκαετία του 1980.

δ. τέλη της δεκαετίας του 1980 – μέχρι σήμερα.

Κατά την πρώτη περίοδο γίνεται η διαμόρφωση της ρουμείκης λογοτεχνίας. Η περίοδος αυτή έχει να επιδείξει κυρίως τη δημιουργία των δημοφιλών στο τέλος του 19^{ου} – αρχές του 20^{ου} αιώνα λαϊκών Ρουμέων ραψωδών – του Λεοντή Χοναγμπέη, του Δαμιανού Μπογαδίτσα, καθώς και των ποιητών Χριστοφόρου Πάππους, Βασίλη Σανόν, Φρόσως Ζουρνατζή και της Ελισάβετ Χαραμάν. Τα έργα τους κυκλοφορούσαν κυρίως σε προφορική μορφή, καθώς οι Ρουμέοι είχαν χάσει την γραπτή τους παράδοση ακόμα στο Χανάτο της Κριμαίας, δηλαδή πριν από την μετοίκησή τους στην Αζοφική. Υπό τέτοιες συνθήκες παρουσιάζεται ανεκτίμητη η συνεισφορά στο έργο της συντήρησης και προβολής της προφορικής λογοτεχνίας των Ελλήνων Ρουμέων από την Κασάνδρα Κωσταν. Η ερευνήτρια δημοσίευσε ένα μέρος των έργων των λαϊκών Ρουμέων ραψωδών (Kostan 1932) όταν παρουσιάστηκε τέτοια δυνατότητα μετά από τις γλωσσικές μεταρρυθμίσεις του 1926-1928³.

Μην έχοντας γραφή έως το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1920, οι Έλληνες της Αζοφικής καλλιεργούσαν την προφορική λογοτεχνία που έχει εξαιρετική σημασία για την κατανόηση της κοσμοθεωρίας, της ιστορίας και της ψυχολογίας τους. Οι πρώτοι μελετητές της ρουμείκης προφορικής λαϊκής παράδοσης η Κασάνδρα Κωσταν, και αργότερα η Τατιάνα Τσερνισόβα και ο Εδουάρντ Χατζήνωφ ήταν και οι καταγραφείς της. Στις δημοσιεύσεις τους παράθεταν έργα προφορικής λογοτεχνίας ως τεκμήρια για τις θεωρητικές τους μελέτες. Ορισμένα τραγούδια και παραμύθια εμφανίστηκαν στην τοπική ελληνική εφημερίδα «Κολλεχτιβιστής» και των περιοδικών «Φλογομυνητρες σπίθες» και «Νεότητα» που εκδίδονταν στη Μαριούπολη τη δεκαετία του 1930.

---

² Δεν συμμερίζονται την άποψη αυτή τα περισσότερα ενεργά μέλη των ελληνικών συλλόγων της Ουκρανίας που τους ρωτήσαμε σχετικά.

³ Την περίοδο αυτή στο πλαίσιο της πολιτικής του ριζώματος (politika korenizatsii) των μικρών εθνοτήτων της Ουκρανίας προτάθηκε να χρησιμοποιούν οι Έλληνες Ρουμέοι της Αζοφικής την απλουστευμένη φωνητική γραφή με βάση το ελληνικό αλφάβητο.

Η δεύτερη περίοδος⁴ της ανάπτυξης της ρουμείκης λογοτεχνίας σχετίζεται με το όνομα του Γεώργη Κωστοπράβ ο οποίος θεωρείται θεμελιωτής της ρουμείκης σοβιετικής λογοτεχνίας, καθώς και με τα μέλη του φιλολογικού συλλόγου του οποίου υπήρξε πρόεδρος. Ο Γ. Κωστοπράβ κατάγεται από το ρουμείο χωριό Μάλι Γιανισόλ. Τα πρώτα του ποιητικά έργα τα γράφει χρησιμοποιώντας Ρωσικά, και τα Ρουμείκα, τη μητρική του γλώσσα δηλαδή, αρχίζει να τα χρησιμοποιεί από το 1931. Ενώ ζούσε, ο ποιητής πρόλαβε να εκδώσει μόνο τρεις συλλογές των έργων του. «Τα πρώτα βήματα» (1933) είναι η πρώτη ποιητική συλλογή του Γ. Κωστοπράβ και η πρώτη ποιητική συλλογή στα Ρουμείκα. Το δεύτερο βιβλίο του ποιητή είναι ένα εκτενές ποίημα, «Ο Λεοντής Χοναμπέη» (1934), και το τρίτο είναι η ποιητική συλλογή «Καλημέρα, ζίσιμο!». Ορισμένα έργα του Γ. Κωστοπράβ στα Ρουμείκα εμφανίζονται τακτικά στις σελίδες των εφημερίδων και περιοδικών της Μαριούπολης την περίοδο 1933-1937. Το μεγαλύτερο μέρος των ποιημάτων του θεμελιωτή της ρουμείκης λογοτεχνίας εντάχθηκε στη συλλογή⁵ που την εξέδωσε ο Τοπικός Ελληνικός Σύλλογος του Βολοντάρσκ για τα 110 χρόνια από τη γέννηση του εξέχοντα συντοπίτη τους (2012). Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι ο Κωστοπράβ έκανε μεταφράσεις στα Ρουμείκα κλασικών έργων της ουκρανικής και της ρωσικής λογοτεχνίας, διευρύνοντας μ' αυτόν τον τρόπο τις εκφραστικές δυνατότητες της μητρικής του γλώσσας.

Είναι γνωστό ότι αρχικά ο φιλολογικός σύλλογος του Γ. Κωστοπράβ αποτελούνταν από 9 άτομα, και το 1937 ξεπέρασε τα 30. Οι νέοι ποιητές έγραφαν τα έργα τους, κυρίως ποιητικά, στα τοπικά ρουμείκα ιδιώματα των χωριών Μάλι Γιανισόλ και Σαρτανά και δημοσίευαν τα έργα τους στις προαναφερθείσες εφημερίδες, καθώς και στο παιδικό περιοδικό «Πιονέρος». Δυστυχώς, ο περιοδικός τύπος εκείνων των χρόνων διασώθηκε ελάχιστα. Γι' αυτό προς το παρόν έχουμε μεμονωμένα δείγματα της ποιητικής δημιουργίας των εκπροσώπων εκείνης της περιόδου, όπως ο Βασίλης Γάλλα, ο Αλέξανδρος Διαμαντόπουλο και ο Δανιήλ Τελεντσή, οι οποίοι μετάφρασαν στα Ρουμείκα εκλεκτά έργα του Α. Πούσκιν, που κυκλοφόρησαν στη συλλογή μεταφράσεων των έργων του μεγάλου Ρώσου συγγραφέα στα Νέα Ελληνικά και στα Ρουμείκα (1937). Στα τέλη της δεκαετίας του 1930 ο Γ. Κωστοπράβ και τα περισσότερα μέλη του φιλολογικού συλλόγου του υπέστησαν διωγμούς και η ανοδική πορεία της ρουμείκης λογοτεχνίας διακόπηκε.

Η τρίτη περίοδος της ρουμείκης λογοτεχνίας ξεκίνησε μετά από την αποκατάσταση της καλής φήμης του Γ. Κωστοπράβ το 1962, όταν τα έργα του πάλι δημοσιεύονται σε ξεχωριστές συλλογές, αλλά μόνο σε ρωσικές (1963) και μετέπειτα και σε ουκρανικές μεταφράσεις (1969). Στους Έλληνες διανοούμενους ξυπνά η εθνική συνείδηση, οι Ρουμίοι συγγραφείς στρέφονται στα έργα του Κωστοπράβ στο πρωτότυπο, βρίσκοντας σ' αυτά έμπνευση για τη δική τους ποιητική δημιουργία. Καθώς η επίσημη σοβιετική πολιτική της εποχής δεν ευνοούσε τις εκδηλώσεις του

---

⁴ Αυτή η περίοδος έχει την πιο πλήρη κάλυψη και τις περισσότερες αναφορές στις μελέτες των Ελλήνων ιστορικών και φιλολόγων (βλ. Αγτζήδης, Α. Καρπόζηλος, Ι.Μ. Χασιώτης, Αι. Παππού-Ζουραβλιόβα κ.α.), γιατί πραγματικά αποτελεί εξαιρετικό φαινόμενο αυτή η απόπειρα της δημιουργίας της λογοτεχνικής παράδοσης από μια σχετικά μικρή ομάδα Ελλήνων Ρουμίων αποκομμένη από τον «κύριο» κορμό της ελληνικής ιστορικής και λογοτεχνικής παράδοσης.

⁵ Το βιβλίο αυτό περιέχει το βίο και τα έργα του Γ. Κωστοπράβ και υπάρχει και σε ψηφιακή μορφή:

<http://taifa.pp.ua/%D0%B3-%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2-%D1%81%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/>

ειδικού εθνικού χαρακτήρα εκ μέρους των διανοουμένων, ήταν αδύνατο να προβάλλει κανείς επίσημα την ρουμείκη λογοτεχνία στο κρατικό επίπεδο. Όμως την περίοδο αυτή από το 1964 έως το 1986 οι Ρουμέοι συγγραφείς ετοίμασαν δώδεκα «σαμιζντάτ» εκδόσεις που διανέμονταν χέρι με χέρι. Το πρώτο δείγμα της ρουμείκης λογοτεχνίας αυτής της περιόδου που εκδόθηκε επίσημα ήταν η ποιητική συλλογή «Ο Λένιν ζει» (1973) στην οποία συμπεριλήφθηκαν τα έργα του Γ. Κωστοπράβ, καθώς και των ποιητών των νεότερων χρόνων Γ. Ντάντσενκο, Λ. Κυριάκωφ και Α. Σαπουρμά με παράλληλες μεταφράσεις στα Ουκρανικά των γνωστών ποιητών Μ. Μπαζάν, Ι. Ντρατς, Δ. Ντεμερτζή, Β. Κορότιτς, Ε. Λετιούκ, Μ. Σιγγαήβσκι και Β. Σοσιούρα. Είναι γεγονός όμως ότι σ' εκείνα τα χρόνια μια τέτοια έκδοση αποτελούσε εξαίρεση και έγινε δυνατή μόνο χάρη στις προσπάθειες του φιλέλληνα καθηγητή Ανδρέα Μπιελέτσκι [3, σ. 41]. Ξεκινώντας απ' αυτήν την έκδοση οι Ρουμέοι λογοτέχνες χρησιμοποιούν το κυριλλικό αλφάβητο. Σ' ένα άρθρο του αφιερωμένο στο θέμα της γλώσσας και της γραφής των ελληνικών διαλέκτων του νοτιοανατολικού μέρους της Ουκρανίας ο Α. Μπιελέτσκι πρότεινε για τα Ρουμέικα ένα φωνολογικό αλφάβητο με βάση τη ρωσική και την ουκρανική γραφή με την πρόσθεση δύο ελληνικών γραμμάτων, του δέλτα και του θήτα. Όμως αυτό το αλφάβητο υπέστη αλλαγές και στα περισσότερα δείγματα της σύγχρονης ρουμείκης έντυπης λογοτεχνίας αντί για τα ελληνικά γράμματα χρησιμοποιούνται τα δίψηφα «дъ» και «тъ» και η γραφή είναι κυρίως ρωσική, χωρίς την χρήση των ουκρανικών χαρακτήρων.

Το γεγονός ότι οι Ρουμέοι ποιητές Αντώνης Σαπουρμά και Λεόντης Κυριάκωφ έγιναν δεκτοί στην Ένωση των λογοτεχνών της Ουκρανικής Σοβιετικής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας (1970 και 1978 αντιστοίχως) τους έδωσε δυνατότητα να δημοσιεύουν τα έργα τους, αλλά πάλι σε ουκρανικές ή ρωσικές μεταφράσεις. Και οι δύο αυτοί ποιητές ανήκαν στους συνεργάτες και οπαδούς του Γ. Κωστοπράβ και μέχρι την περίοδο αυτή είχαν γίνει έμπειροι λογοτέχνες με αξιόλογα ποιητικά δημιουργήματα, πράγμα που τους επέτρεψε να αποτελέσουν πυρήνες μιας νεάς φιλολογικής ομάδας. Τα έργα αυτής της νέας γενιάς Ρουμέων λογοτεχνών δημοσιεύτηκαν ήδη στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Στις συνθήκες της «θεμιτής λογοτεχνικής ανταρσίας»⁶ αυτοί οι λογοτέχνες δεν έχουν προϋποθέσεις για πρωτότυπη λογοτεχνική έκφραση. Γι' αυτό μια διέξοδος για τους Ρουμέους συγγραφείς αποτελεί η μεταφραστική τους δραστηριότητα που αποσκοπεί κατεξοχήν στην διάσωση και καλλιέργεια της Ρουμείκης διαλέκτου και τον εμπλουτισμό των εκφραστικών μέσων της μητρικής τους γλώσσας [40, σ. 91]. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οι δέκα στις δώδεκα χειρόγραφες συλλογές της ρουμείκης ποίησης αυτής της περιόδου αποτελούνται από τις μεταφράσεις των έργων των κλασικών της ουκρανικής, της ρωσικής, της γεωργιανής και άλλων λογοτεχνιών.

Η τέταρτη περίοδος στην ιστορία της ρουμείκης λογοτεχνίας σχετίζεται με τις διαδικασίες απελευθέρωσης του κοινωνικοπολιτικού βίου της Σοβιετικής Ουκρανίας από αυστηρό κρατικό έλεγχο που τις έφερε η Περεστρόικα. Πρώτος Ρουμέος ποιητής που κατάφερε να εκδώσει μια δική του ποιητική συλλογή στη μητρική του γλώσσα ήταν ο Αντώνης Σαπουρμά. Το βιβλίο «Καρδακό μ' του Πριαζόβγιε»⁷ κυκλοφόρησε

⁶ Έτσι την ονομάζουν ο Κ. Μπαλαμπάνωφ και Σ. Παχόμενκο στο βιβλίο τους (Balabanov, Pakhomenko 2006)

⁷ Εδώ και αλλού μεταγράφουμε με ελληνικούς χαρακτήρες τους τίτλους των ρουμείκων έργων που εκδόθηκαν με τη χρήση της κυριλλικής γραφής. Αυτός ο τρόπος της μεταγραφής πρωτοχρησιμοποιήθηκε στο βιβλίο «Τα παραμύθια

το 1986 και είχε μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη του πολιτισμού της εθνότητας των Ρουμέων στην Ουκρανία. Τον επόμενο χρόνο εκδίδεται η ρουμέικη μετάφραση του μεσαιωνικού λαϊκού έπους «Αφήγηση της εκστρατείας του Ιγκόρ» από τον Λεόντη Κυριάκωφ – «Λόγο πας του Ιγκόρ του στρατίγιου». Το 1988 εμφανίζονται κάμποσα βιβλία στα Ρουμέικα: η ποιητική συλλογή του Λ. Κυριάκωφ «΄Αμφορα» και το πρώτο τεύχος του ετήσιου λογοτεχνικού περιοδικού «Πιρνέσσου άστρου» («Πρωϊνό άστρο») που ο συντάκτης του πάλι ήταν ο Λ. Κυριάκωφ. Έως το 2002 κυκλοφόρησαν πέντε τεύχη του περιοδικού, στο οποίο δημοσιεύτηκαν έργα λαϊκής λογοτεχνίας, η ποίηση της γενιάς του Γ. Κωστοπράβ, τα συγγράμματα των νεότερων λογοτεχνών: του Βασίλη Μπαχτάρη, του Δονάτου Πατρίτσα, του Δημήτρη Πενέζ, του Θεοδώρου Σεμπανίτς, του Δημήτρη Πάππους, του Γρηγόρη Μεότη, του Σεργκεί Μπίκωφ, του Ανατόλη Νέιφελντ, του Νικόλαου Χόρος, του Γεώργη Λεύτσενκο, της Ναταλίας Χαρακόζ κ.ά. καθώς και οι μεταφράσεις στα Ρουμέικα. Ο καθηγητής Γαβριήλ Ποπόφ, ο τότε πρόεδρος του Συλλόγου των Ελλήνων της Σοβιετικής Ένωσης στον πρόλογο για το δεύτερο τεύχος του περιοδικού «Πιρνέσσου άστρου» σημειώνει το εξής: «Σήμερα καλλιεργούμε το εθνικό στοιχείο όχι για την αυτοεπιβεβαίωση δια μέσου του ξεχωρισμού και της απομόνωσης, αλλά ως μέσο να αναγεννήσουμε και να διαφυλάξουμε κάτι πολύ ακριβό για τους εαυτούς μας και για όλους» [52, σ. 8]. Οι εκδόσεις των συλλογών των λογοτεχνικών έργων συνεχίζονται με την ανθολογία λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αζοφικής «Καρδακό λόγου» (2005), η οποία συμπεριλαμβάνει πολλά πρωτότυπα έργα των Ρουμέων λογοτεχνών⁸.

Λοιπόν, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 οι Ρουμέοι συγγραφείς εντατικοποιούν τη λογοτεχνική τους δραστηριότητα. Σ' αυτήν την περίοδο κυκλοφορούν πολλές συλλογές με πρωτότυπα έργα στα Ρουμέικα. Ξεχωρίζει η πλούσια λογοτεχνική παραγωγή του Λ. Κυριάκωφ, που έβγαλε, εκτός από τις προαναφερθείσες, και τις εξής συλλογές: «Άριον» (1992), «Άς από μαρέγια άς τα τρίγια γιάλους» (1993) και την δίτομη συλλογή «Καλουσύν'» (1997). Ήδη μετά από το θάνατο του Α. Σαπουρμά εκδίδεται η ποιητική συλλογή του «Γω πάλι ήρτα στ' Σαρτανά» (2006). Ο Δ. Πατρίτσα δημοσίευσε τις συλλογές «Α'σμόνητα στρατείς» (1992), «Άν υρεύ'ς χαχανίστ', αν υρεύ'ς κλάψι» (1994), «Δικό μ' του άστρου» (1997), «Ποιητή του γραφή» (2001). Ο Β. Μπαχτάρης έβγαλε βιβλία «Πηγάδ'» (1991) και «Ζήσει, Μπουγάς!» (1997). Ο Δ. Πάππους κυκλοφόρησε τις συλλογές «Καρδακό μ' συντζζάχ» (1993), «Τσσιρ πας τουν πάτου» (2008), ο Θ. Σεμπανίτς – τις συλλογές «'ς ξερ'ς τα ρίζεις τακά σ'» (1994) και «Κλιγιουμένου ουτέγια» (2001). Ο Γ. Λεύτσενκο εξέδωσε τις συλλογές «Σ' δικό μ' τουν κόσμου» (2008) και «Άσπρου καράβι» (2009), ο Γ. Μαιώτης – «Χρυσή μου Μαιώτιδα» (1996) και «Τριμοντάν» (2001), ο Μ. Χόρος – την συλλογή «Γιαλίτα» (1998), ο Δ. Πενέζ – «Κάλκα» (1997), ο Γ. Πατρίτσα – «Ο μύχιο» (1994). Πολύ πρόσφατα δημοσίευσε την πρώτη του ποιητική συλλογή στα

των Ελλήνων της Αζοφικής. Τα ρουμέικα παραμύθια» (2016), εισηγήθηκε από τον Ζ. Παπαζαχαρίου, διαβάζεται εύκολα από τους Έλληνες αναγνώστες, διότι δεν περιέχει επιπρόσθετα σημεία ούτε παραπέμπει στο διεθνές φωνητικό αλφάβητο.

⁸ Είναι ενδιαφέρον ότι τα προαναφερθέντα λογοτεχνικά περιοδικά και συλλογές περιέχουν επίσης και τα έργα των τουρκόφωνων Ελλήνων Ουρούμ. Και μολονότι η γλώσσες των Ελλήνων Ρουμέων και των Ουρούμ δεν συγγενεύουν, οι λογοτέχνες και των δύο εθνικών μειονοτήτων των Ελλήνων της Αζοφικής παρουσιάζουν τα λογοτεχνικά τους έργα ως ένα ενιαίο σύμπλεγμα, με κοινή εθνική συνείδηση των δημιουργών τους και τις κοινές κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες στις οποίες αυτά έχουν δημιουργηθεί.

Ρουμείκα – «Ζίσμου – ζζουρουντούχ» (2017) ο Βασίλης Παπάζωφ, μέλος του λαϊκού συγκροτήματος ελληνικού τραγουδιού «Πηγάδ'». Ο Α. Μπαλτζής δημοσίευσε μια νουβέλα – «Πικρό ζατζαλούδ'» (1994). Όλα τα προαναφερθέντα βιβλία κυκλοφόρησαν με τη χρήση της κυριλλικής γραφής, εκτός από μια συλλογή του Γ. Λεύτσενκο, στην οποία ο ποιητής πειραματίζεται με τα ελληνικά στοιχεία.

Ανάμεσα στα μεταφρασμένα στα Ρουμείκα έργα αυτής της περιόδου μπορούμε να αναφέρουμε την συλλογή «Κομπζάρ» (1993) με τις μεταφράσεις των ποιημάτων του μεγάλου Ουκρανού ποιητή Ταράς Σεβτσένκο από διάφορους Έλληνες ποιητές της Αζοφικής και την συλλογή των μεταφράσεων του ίδιου του Σεβτσένκο από τον Α. Κυριάκωφ «Πανίτς, 'ντου ήξιριτι σεις...» (1994).

Σαν κάθε νέα λογοτεχνία που πρόσφατα απέκτησε τη γραφή, η ρουμείκη λογοτεχνία παρουσιάζεται κυρίως σε ποιητική μορφή. Αναλύοντας τα είδη των ποιητικών έργων των Ρουμέων λογοτεχνών και αγνοώντας τα έργα που εγκομιάζουν το κομμουνιστικό κόμμα και τους ηγέτες του, σημειώνουμε αρκετά μεγάλη ποικιλία τους: λυρικά έργα (οι περισσότεροι ποιητές), εκτενή ποιήματα (Α. Κυριάκωφ, Α. Σαπουρμά, Δ. Πενέζ), μπαλάντες (Α. Κυριάκωφ), ευτράπελες ιστορίες διάφορων ειδών (Δ. Πατρίτσα, Α. Κυριάκωφ, Θ. Σεμπανίτς), αστεία τετράστιχα (Α. Χοναγκμπέη, Δ. Μπογαδίτσα, Γ. Κωστοπράβ), προπόσεις (Α. Σαπουρμά), επιγράμματα (Α. Χοναγκμπέη), έμμετρα λογοτεχνικά παραμύθια (Γ. Κωστοπράβ, Α. Σαπουρμά, Α. Κυριάκωφ, Ο. Ξενοφόντοβα-Πετρένκο), φιλοσοφική ποίηση (Β. Μπαχτάρης, Γ. Μεότης, Γ. Λεύτσενκο), τραγούδια (Β. Παπάζωφ). Η ρουμείκη πεζογραφία παρουσιάζεται ως μεμονομένες προσπάθειες για την καλλιέργεια των ειδών του διηγήματος (Α. Κυριάκωφ, Ν. Χαρακόζ, Δ. Πάππους, Γ. Μεότης, Α. Νείφελντ), της νουβέλας (Α. Μπαλτζής, Ν. Χαρακόζ), του χρονογραφήματος (Ν. Χαρακόζ). Ελάχιστα παρουσιάζεται στη ρουμείκη πεζογραφία το είδος του δράματος (Γ. Κωστοπράβ, Α. Κυριάκωφ).

Η τελευταία περίοδος σηματοδοτεί την εμφάνιση των πρώτων δημοσιεύσεων του λαογραφικού υλικού. Εκτός από το ετήσιο περιοδικό που είχε δείγματα ρουμείκης προφορικής λαϊκής παράδοσης στο κάθε τεύχος του, ως μια ξεχωριστή έκδοση κυκλοφορεί η συλλογή ρουμείκων δημοτικών τραγουδιών «Κοσμουκού πηγάδ'» (1994), οι συλλογές παραμυθιών «Τα παραμύθια των Ελλήνων της Αζοφικής» (1993) και «Τα ελληνικά παραμύθια του χωριού Μπολσάγια Καράκουμπα» (2004), η συλλογή παροιμιών «Ένα χιλιάδα μαργαριτάρια» (1993) και η συλλογή «Τα μπαλαδίτσα» (1996) που συμπεριλαμβάνει δημοτικά τραγούδια για τα παιδιά, λαϊκά παραμύθια, λαχνίσματα, αινίγματα. Τέλος, στην Ελλάδα εκδίδεται η ελληνογράμματη συλλογή λαογραφικού υλικού «Τα Μαριουπολίτικα: τραγούδια, παραμύθια και χοροί των Ελλήνων της Αζοφικής» (1999). Οι περισσότερες συλλογές κυκλοφόρησαν με παράλληλες μεταφράσεις των λαογραφικών κειμένων στα Ουκρανικά ή τα Ρωσικά. Οι συγγραφείς που ετοίμασαν αυτές τις συλλογές, δηλαδή ο Α. Κυριάκωφ, ο Δ. Πατρίτσα, η Ρ. Χαραμπαντότ και ο Α. Ασλά, κατέγραψαν και εξέδωσαν πολύτιμο υλικό, διαφυλάσσοντάς το μ' αυτόν τον τρόπο για τις επόμενες γενιές. Πολύ πρόσφατα οι Έλληνες αναγνώστες από τη μητροπολιτική Ελλάδα και από αλλού απέκτησαν την δυνατότητα να διαβάσουν την πρώτη ελληνογράμματη συλλογή ρουμείκων παραμυθιών «Τα παραμύθια των Ελλήνων της Αζοφικής. Τα ρουμείκα παραμύθια» (2016) και να πάρουν μια ιδέα για τη γλώσσα των Ελλήνων της Αζοφικής και για

στοιχεία του πολιτισμού τους. Μολαταύτα, παρά τις θετικές αλλαγές στο έργο της δημοσίευσης του λαογραφικού υλικού, πρέπει να αναγνωριστεί ότι ως επί το πλείστον το υλικό που είχαν συλλέξει οι ερασιτέχνες λαογράφοι παραμένει ανέκδοτο.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η έντυπη ρουμείκη λογοτεχνία όσο υπάρχει, δηλαδή λιγότερο από έναν αιώνα, παρουσίασε δύο περιόδους της ραγδαίας ανάπτυξης: η δεκαετία του 1930 και η περίοδος της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} – πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα. Παρά ένα σωρό από αντικειμενικά εμπόδια όπως η διαλεκτική ανομοιογένεια των Ρουμείκων, η διακοπή της συνέχειας των γενεών των Ρουμέων συγγραφέων ως αποτέλεσμα των σταλινικών διώξεων, η έλλειψη συμφωνίας σε ότι αφορά τον τρόπο της μεταγραφής των Ρουμείκων κ.ο.κ., αυτή η λογοτεχνία μέχρι πρόσφατα είχε επιδείξει σταδιακή ανάπτυξη. Ωστόσο η βιωσιμότητα της ρουμείκης λογοτεχνίας στα νεότερα χρόνια παραμένει αμφίβολη λόγω της συνεχούς μείωσης του αριθμού των ομιλητών των Ρουμείκων στην Ουκρανία και τις συρρικνωτικές τάσεις στην ίδια τη γλώσσα των Ρουμέων. Υπό αυτές τις συνθήκες αποκτά εξαιρετική σημασία η προβολή και η μελέτη της ρουμείκης λογοτεχνίας, επώνυμης και λαϊκής, τόσο ανάμεσα στους Έλληνες της Ουκρανίας, όσο και στη μητροπολιτική Ελλάδα.